

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

Nikola Hertlová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Prostě tančím na tyči
Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nikola Hertlová**
Osobní číslo: **H19239**
Studijní program: **B0314A250013 Sociální a kulturní antropologie**
Téma práce: **Prostě tančím na tyči**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se bude zabývat fenoménem pole dance. Autorka si klade za cíl analyzovat, jaký má pole dance význam pro tanečnice. Dále se bude zamýšlet, které aspekty jsou klíčové pro vnímání pole dance jako sportovní disciplíny a které faktory se podílejí na definování pole dance jako uměleckého tance. Autorka se zaměří na to, jak se tento umělecký tanec odlišuje od erotizujících aspektů typických pro striptýzovou kulturu a jaké stereotypní představy se s ním pojí. Cílem práce bude také objasnit historické kořeny pole dance a jeho lokální adaptaci v České republice. Dále se autorka zaměří na fyzickou náročnost pole dance a také na jeho estetickou perspektivu. Terén pro kvalitativní výzkum bude představovat pardubické taneční studio Intimate, ve kterém bude studentka provádět zúčastněné pozorování, observaci a rozhovory s aktérkami, které v tomto studiu působí. V práci budou využita teoretická východiska antropologie těla a sportu. Součástí bakalářské práce bude audiovizuální výstup.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Bourdieu, P. 2000. *Nadoláda mužů*. Praha: Karolinum.
- Dosedlová, J. 2012. *Terapie tancem: Role tance v dějinách lidstva a v současné psychoterapii*. Praha: Grada.
- Hanna, J. L. 1998. Undressing the First Amendment and Corsetting the Striptease Dancer. *TDR* 42, no. 2: 38-69.
- Holland, S. 2010. *Pole Dancing, Empowerment and Embodiment*. London: Palgrave Macmillan.
- Lenderová, M., V. Hanulík, D. Tinková (eds.) 2013. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Novotná, H., O. Špaček, M. Jantulová Štovičková (eds.) 2020. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.
- Soukup, M. 2014. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum.
- Wacquant, L. 2004. *Body & Soul: Notebooks of an apprentice boxer*. New York: Oxford University Press.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Milan Durňak, Ph.D.**
Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 19. listopadu 2021

Prohlášení autorky

Práci s názvem *Prostě tančím na tyči* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 31. 3. 2022

Nikola Hertlová

Tato práce se skládá z textové a audiovizuální části.

Poděkování

V první řadě chci poděkovat Mgr. Milanu Durňakovi, Ph.D. za odborné vedení práce, konzultace, trpělivost a také pomoc a věcné rady ohledně etnografického filmu a jeho následného střihu.

Mé velké díky patří taktéž všem mým informantkám, které mi poskytly rozhovor, a aktérkám, které souhlasily s natáčením filmu. Moc si vážím Vaší spolupráce a času, který jste mi věnovaly.

Děkuji mé rodině, příteli a mým nejbližším, bez Vaší neutuchající podpory a trpělivosti bych to nedotáhla do konce.

Název:

Prostě tančím na tyči

Anotace:

Bakalářská práce s názvem *Prostě tančím na tyči* se zabývá fenoménem pole dance. Tato sportovně-taneční disciplína se v poslední době stává čím dál více oblíbenou, avšak stále se s ní pojí několik stereotypních představ, které ji spojují se striptýzovou kulturou. Práce pomocí zúčastněného pozorování a rozhovorů přibližuje každodennost tréninků, náročnost, estetickou perspektivu a práci s tělem. Na pole dance je v tomto textu nahlíženo ze dvou perspektiv, a to z taneční a sportovní. Tyto perspektivy se opírají zejména o diskurzy antropologie sportu a antropologie těla. Výzkumné otázky si kladou za cíl zodpovědět, jaký význam má pole dance pro tanečnice, které aspekty definují pole dance jako sportovní disciplínu a jak se odlišuje tanec u tyče od erotizujících aspektů. V práci jsou přiblíženy i různé kategorie pole dance včetně oficiálních národních soutěží a jejich specifik. Součástí bakalářské práce je audiovizuální výstup.

Klíčová slova:

pole dance, sport, tanec, tělo, antropologie těla, antropologie sportu

Title:

I Am Just Pole Dancing

Annotation:

The bachelor thesis *I Am Just Pole Dancing* aims at the phenomenon of pole dance. This sport-dance discipline has recently become more popular but there are still several stereotypes that associate this discipline with strip culture. Through participant observation and interviews, the thesis presents the everyday nature of training, the demands, the aesthetic perspective, and the body work. In this work, pole dance is viewed from two perspectives, specifically dance and sport. These perspectives are mainly based on the discourses of anthropology of sport and anthropology of the body. The research questions aim at answering the significance of pole dance for female dancers, which aspects define pole dance as a sporting discipline, and how pole dancing differs from eroticizing aspects. The thesis also introduces the different categories of pole dance including the official national competitions and their specifics. An audiovisual footage is included in this bachelor thesis.

Keywords:

pole dance, sport, dance, body, anthropology of body, anthropology of sport

OBSAH

ÚVOD	9
1. Metodologie	11
1.1 Etnografický výzkum	11
1.2 Cíl výzkumu	11
1.3 Zúčastněné pozorování.....	12
1.4 Rozhovory	12
1.5 Představení informantek.....	13
1.6 Terénní deník a terénní poznámky	14
1.7 Popis terénu	15
1.8 Etika výzkumu.....	15
1.9 Reflexe výzkumu.....	16
1.10 Audiovizuální část: etnografický film.....	17
2. Teoreticko-výzkumná část	19
2.1 Historický vývoj a vymezení pole dance	19
2.2 Vznik studia Intimate	22
2.3 Kultura striptýzového tance	23
2.4 Tělo a tělesná krása	26
2.5 Pole dance jako sport.....	29
2.6 Pole dance jako tanec	31
2.7 Sport či tanec?	33
2.8 Kategorie pole dance	34
2.9 Pole dance soutěže	35
2.10 Oblečení na pole dance	37
2.11 Prvky v pole dance	38
3. ZÁVĚR.....	40
Seznam použité literatury	42

ÚVOD

O pole dance se zajímám už téměř 3 roky a za tu dobu se tato sportovně-taneční disciplína stala mým největším koníčkem a zároveň i důvodem, proč jsem se rozhodla se tomuto tématu věnovat i v své bakalářské práci. Důvodem nebylo jen to, že jsem velký nadšenec tohoto sportu a je mou vášní, nýbrž i to, že jsem se často setkávala s různými stereotypními názory nebo s celkovým nepochopením, kdy se mi stávalo, že starší generace vůbec nevěděla, o co vlastně jde. Mým cílem je v této práci přiblížit fenomén pole dance těm, kteří o něm nic neví anebo se chtějí dozvědět více podrobností. Můj etnografický výzkum čtenáři zprostředkuje sondu do pardubického tanečního studia Intimate, do kterého chodím na své pravidelné lekce.

Moje poznatky ze světa pole dance vznikaly i mimo dobu mého výzkumu, kdy jsem se jako divák v průběhu dvou let zúčastnila několika oficiálních soutěží, například Pole Battle Freestyle (2021), MČR v Pole Art (2020) nebo Czech Pole Championship (2020).

Bakalářská práce není členěna na teoretickou a výzkumnou část, nýbrž tyto dvě části se v textu prolínají a vzájemně doplňují. Teoretické poznatky jsou doplněny o analýzu získaných etnografických dat v podobě rozhovorů, abych jimi podpořila jednotlivé badatelské přístupy a diskurzy.

Pole dance byl v minulosti součástí striptýzových klubů a byl to tanec, který byl prováděn především pro pánské publikum. Nyní se pole dance vyskytuje především v tanečních studiích, ale je i nadále prováděn v pánských klubech. Dříve se ke striptýzu vázal i tzv. sex work, se kterým je pole dance dodnes občas mylně spojován. Tato problematika již ale není v mé práci zahrnuta, přestože jsem si vědoma, jak důležitá perspektiva to je. Její rozsáhlost mi ale neumožnila zakomponovat ji do tohoto tématu. Částečně se jí ale dotýkám v rovině stereotypních představ, které se s pole dance pojí a které jsou v práci zmíněny.

V textu se objevují různá oslovení informantek. Ať už obecně ‚ženy‘ (protože muži nejsou zahrnuti v mém výzkumu), tak ‚kurzistky‘ (ve smyslu, že navštěvují kurzy pole dance), či nejčastěji ‚tanečnice‘. Přestože některé informantky nevnímají pole dance jako tanec, ale spíše sportovní disciplínu, rozhodla jsem se pro toto oslovení již z toho důvodu, že samotný pole dance je vlastně v překladu tanec u tyče. Proto to podle mého názoru není chybné označení, i když se některé tanečnice přímo nevěnují tanečním choreografiím, ale spíše kladou důraz na provedení gymnastických prvků na tyči.

Součástí mé bakalářské práce je také etnografický film *Prostě tančím na tyči*, který vznikl s pomocí majitelky studia Intimate Zuzany Kňavové, šesti kurzistek a lektorky Elišky. Film obsahuje rozhovory a záběry z kurzů. Ukazuje každodennost pole dance tanečnice, přibližuje lektorství pole dance, jeho historii, náročnost a stereotypní představy, které se s ním pojí. Film se v mnoha ohledech a rovinách tematicky prolíná s textem a zároveň se svou koncepcí snaží fungovat jako nezávislý formát srozumitelný i bez textové části.

1. Metodologie

1.1 Etnografický výzkum

Kvalitativní výzkum podle Hendla „získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu“ a „zkoumá fenomén v přirozeném prostředí“ (Hendl 2005: 52). Hendl popisuje etnografii jako jeden z typů výzkumné tradice, který má původ v antropologii a sociologii a jehož cílem je „porozumění sociálnímu světu dlouhodobým pobytem ve skupině, aby bylo možné podrobně popsat kulturu a významy, které používají její členové“ (Hendl 2005: 54).

Novotná uvádí: „Etnografický výzkum je založen na dlouhodobém intenzivním pobytu v terénu [...], během něhož výzkumník ‚na vlastní kůži‘ zakouší povahu studovaného prostředí, stává se po dobu výzkumu de facto jeho součástí. Nezbytnou technikou tvorby dat v etnografickém výzkumu je zúčastněné pozorování [...]“ (Novotná 2019: 273).

Etnografický výzkum probíhal v tanečním studiu Intimate v Pardubicích. Díky tomu, že docházím na hodiny pole dance již tři roky, jsem součástí zkoumaného prostředí, tudíž jsem nebyla v terénu tzv. outsiderem, ale insiderem, což mi velmi usnadnilo navazování kontaktu s dalšími tanečnicemi, lektorkami a majitelkou pardubického tanečního studia. To, že jsem součástí zkoumaného prostředí, je důležité poznamenat. „Insider musí k získání odstupu užít odlišnou strategii, odcizení se. Ta spočívá ve vědomém, neustálém a opakovaném potlačování našich znalostí dané kultury s cílem objevit skryté v nám již známém prostředí“ (Heřmanský 2019: 370). Je důležité při výzkumu nic nebrat jako samozřejmost. Použila jsem primárně kvalitativní metody. „Principem kvalitativního výzkumu je mít neustále otevřené oči i mysl. Vše, co se v terénu děje (či naopak neděje), je zajímavé a hodno pozornosti“ (Novotná 2019: 284).

Zúčastněné pozorování, pobyt v terénu, sběr rozhovorů a následná analýza a interpretace výsledků probíhala od října 2021 do března 2022.

1.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je přiblížit fenomén pole dance. Prozkoumat tanec, taneční prvky, jejich náročnost a estetickou perspektivu. Výzkum by měl zjistit, jaký význam či funkci má pole dance pro informantky. Zda je jimi více vnímán jako tanec či jako sportovní (fitness) disciplína. V neposlední řadě chci reflektovat stereotypizaci pole dance v souvislosti s erotizujícím tancem.

Výzkumné otázky:

1. Jaký význam/funkci má pole dance pro tanečnice?
2. Které aspekty jsou klíčové pro vnímání pole dance jako sportovní disciplíny?
3. Které faktory se podílejí na definování pole dance jako uměleckého tance a které ho odlišují od erotizujících aspektů?

1.3 Zúčastněné pozorování

Jako hlavní techniku v mém etnografickém výzkumu jsem zvolila zúčastněné pozorování. „[...] zúčastněné pozorování nám umožňuje zakusit realitu těch, které zkoumáme, tedy získat aktérský (emický) pohled na zkoumaný problém“ (Heřmanský 2019: 382).

„[...] navázat blízký vztah s aktéry, stát se součástí jejich každodenní reality, již nám umožní nejen pozorovat, ale také se jí účastnit, nám zprostředkuje jejich zkušenost jako žádný jiný přístup, resp. technika tvorby dat“ (Heřmanský 2019: 382).

Jak uvádí kulturní antropolog Martin Soukup: „Zúčastněné pozorování (ang. participant observation) se považuje za klíčovou antropologickou techniku. Spočívá v přímé nezprostředkované účasti antropologa na životě studované komunity, kdy probíhá informální sběr etnografických dat při osobní účasti na přirozeně probíhajících kulturních jevech a sociálních situacích a procesech“ (Soukup 2014: 93).

Pokud se člověk něčeho účastní, nemůže zároveň dobře pozorovat. V publikaci *Metody výzkumu ve společenských vědách*, se považuje zúčastněné pozorování za protichůdné, k sobě se nehodící. Tuto problematiku lze uchopit tak, že výzkumník bude tyto dvě akce střídat. Občas se účastnit a občas pouze pozorovat (Heřmanský 2019: 370-371). Já osobně jsem tento problém vyřešila tak, že jsem se účastnila výukových lekcí ve čtvrtek od 19:00-20:00, což byla hodina mého tréninku a pravidelné pozorování probíhalo tentýž den od 20:00-21:00, kdy měla trénink jiná skupina, které jsem nebyla součástí. Obě hodiny vedla stejná lektorka. Zároveň jsem byla také párkrát na pozorování v jiný den a čas, což později nebylo možné, protože bylo kvůli covidové pandemii omezeno nahrazování kurzů (musela být konzistentní skupina).

1.4 Rozhovory

Pro svůj výzkum jsem zvolila polostrukturované rozhovory. Připravila jsem si základní otázky a současně jsem počítala s tím, že se během rozhovoru témata budou rozšiřovat a postupně jsem se doptávala na další informace podle toho, co daná informantka řekla a co

bylo podle mého úsudku potřeba více rozvést. „U rozhovoru s rámcovou tematickou osnovou není pořadí témat neměnné, výzkumník flexibilně reaguje na odpovědi dotazovaného a sleduje linii vyprávění, nicméně obvykle se snaží položit všechny otázky, které si připravil“ (Zandlová 2019: 322). Polostrukturovaný rozhovor jsem si zvolila především proto, abych měla předem danou osnovu, které se mohu držet, aby nedošlo k opomenutí nějaké důležité otázky. Zároveň jsem nechala prostor informantkám, aby doplnily cokoliv, co nebylo tázáno.

První rozhovor s informantkou Eliškou jsem zpočátku nahrávala pouze na kameru. U dalších rozhovorů, které jsem natáčela, jsem později začala používat i diktafon na mobilním telefonu, který mi posléze usnadňoval analýzu natáčeného rozhovoru. Zároveň jsem díky tomu měla dvojitou kontrolu, kdyby se mi nějaký úsek rozhovoru kvůli technickému problému nepodařilo nahrát. U rozhovorů, které jsem nenatáčela na kameru, jsem používala diktafon a zápisník. Všechny informantky byly velmi otevřené a sdílné a každý rozhovor trval minimálně 1,5 hodiny. Během výzkumu jsem s nimi udržovala kontakt po sociálních sítích a získala od nich i doplňující audiovizuální materiály do etnografického filmu (jejich vlastní fotografie a videa). Pokud cituji větu z rozhovoru, je tato citace uvedena v kurzívě a za citací (nebo před začátkem věty) je uvedeno křestní jméno informantky.

1.5 Představení informantek

Mými informantkami byly Eliška, Ivana, Nikola, Zuzana, Kateřina a Anna. Všechny pravidelně docházejí do tanečního studia Intimate. Většinu z nich jsem oslovila přímo ve studiu a některé přes sociální síť Facebook a s některými jsem se již dobře znala a byly to mé kamarádky. V práci uvádím pouze jejich křestní jméno (kromě majitelky studia Zuzany Kňavové, která souhlasila s použitím celého jména). Jméno Kateřina je pozměněno, protože si informantka nepřála uvádět své pravé jméno.

Informantky:

Eliška (22 let) je lektorka pole dance. Pole dance dělá 4 roky a z toho ho 2 roky vyučuje. Její povolání je učitelka mateřské školy. Kromě pole dance se věnuje profesionálnímu požárnímu sportu.

Ivana (48 let) je kurzistka, její lektorka je Eliška. Pole dance dělá přibližně rok a půl. Její povolání je lektorka anglického jazyka.

Nikola (31 let) je kurzistka, její lektorka je taktéž Eliška. Pole dance dělá přibližně rok a půl. Její povolání je zdravotník v domově pro seniory.

S Ivanou a Nikolou jsem dělala rozhovor najednou, protože z terénu mi bylo známé, že k sobě mají blízko. Obě s tímto typem rozhovoru souhlasily, během odpovědí se navzájem doplňovaly.

Zuzana Kňavová (37 let) je majitelkou studia Intimate. Pole dance dělá od roku 2010. Vypráví o začátcích pole dance v České republice a současnosti. Kromě pardubického studia vlastní ještě jedno studio v Hradci Králové.

Kateřina (25 let) je kurzistka. Její pravé jméno je nahrazené, protože si přála zůstat v anonymitě. Pole dance dělá 3 roky. Studuje vysokou školu.

Anna (22 let) je kurzistka. Pole dance dělá přibližně dva roky. Studuje dvě vysoké školy.

Může se zdát, že pole dance je výlučně doménou žen, ale není tomu tak. V úvodní fázi výzkumu jsem do něj chtěla zapojit i muže, ale neúspěšně. Bylo to obtížné, protože do studia Intimate nedochází žádný muž (kurzista ani lektor). Kontaktovala jsem přes internet známého pole dance lektora a soutěžícího z Brna, který mi ale kvůli časové vytíženosti nemohl poskytnout rozhovor, bohužel nevyšel ani online rozhovor přes kameru. Proto dále v textu uvádím pouze slova v ženském rodě (informantka, lektorka, kurzistka), přestože se pole dance netýká pouze ženského pohlaví.

1.6 Terénní deník a terénní poznámky

„Celá sociální a kulturní antropologie stojí na textem či obrazem zaznamenaném svědectví antropologa. Vedení poznámek a záznamů tvoří samostatný základ antropologické práce“ (Soukup 2014: 89). Rozhodla jsem se pro dva typy zaznamenávání poznámek, a to terénní poznámky a terénní deník.

Každý typ těchto poznámek jsem si vedla odděleně, abych je rozlišila. „Terénní poznámky by měly být především popisné a co nejvíce detailní. Popisné by měly být tak, aby v nich byly zahrnuty významy k daným činům nebo událostem, ve stylu Geertzova ‚zhuštěného popisu‘ [...]“ (Heřmanský 2019: 377).

Heřmanský dále uvádí, že terénní poznámky se občas vnímají jako synonymum pro terénní deník. Odlišuje je však to, že v terénním deníku jde především o zaznamenávání emocí a pocitů z výzkumu (či reflexi výzkumu). Proto je potřeba tyto dva druhy poznámek vést odděleně, aby bylo zřejmé, které poznámky popisují data a jejich interpretaci a které popisují emoce výzkumníka (Heřmanský 2019: 381-382).

Terénní deník mi sloužil především k uvolnění emočního napětí z výzkumu, zpětně jsem v něm našla své prvotní obavy, které se objevily zejména v počátcích, kdy jsem si nebyla jistá svými výzkumnými otázkami a postupy. Terénní poznámky mi pomáhaly analyzovat a interpretovat výsledek mého výzkumu. Bez nich bych spoustu věcí buď zapomněla, anebo bych je po delší době mohla mít zkreslené.

1.7 Popis terénu

Pardubické studio Intimate se nachází téměř v centru samotného města. Hodiny pole dance se odehrávají v dostatečně velké místnosti s několika okny, do kterých při slunečných dnech dopadají paprsky, které spolu se velkými zrcadly prosvětlují celý prostor. Zrcadla jsou klíčovým prostředkem, díky němuž se tanečnice při jednotlivých prvcích a pohybech prohlížejí a kontrolují, zda v prvku jejich tělo vypadá tak, jak by mělo. Studio disponuje celkem osmi tyčemi, z nichž je jedna vyhrazena pro lektorku. Tato tyč je umístěna vpředu místnosti u zrcadel. Ostatní tyče jsou rozmístěny tak, aby tanečnice navzájem nezastiňovaly svůj výhled (jak na lektoru, tak do zrcadel). Na radiátorech jsou položeny malé hadříky na otírání tyčí a vedle nich jsou v lahvičkách připravené postřiky lihu na odmaštění po tom, co na nich tanečnice zanechají pot, otisky prstů, či dokonce kousky kůže. Studio taktéž nabízí doplňkové předměty ke cvičení, jako jsou tzv. rollery, pěnové bloky pro zlepšení flexibility, žebřiny, podložky, aj. Ve studiu kromě pole dance probíhají také lekce aerial silks, což je „vzdušný tanec neboli závěsná akrobacie na šálách [...], spojení tance, akrobacie a umění“ a aerial hoop, což je „závěsná akrobacie na kruhu“ a oba tyto tance pochází z cirkusových manéží (Studio Intimate 2022).

1.8 Etika výzkumu

Správné a adekvátní nastavení etických norem výzkumu pro mě bylo nesmírně důležité především z hlediska toho, že integrální součástí etnografického výzkumu byl filmovací proces, který probíhal v komorném a intimním prostředí.

Informantka ‚Kateřina‘ chtěla být anonymizována, a proto jsem si dávala pozor, abych neuvedla žádné informace, které by mohly vést k odhalení její identity. Kateřina s Annou ve filmu nevystupují. Všechny ostatní informantky souhlasily s uveřejněním křestních jmen, majitelka studia i s příjmením.

Když jsem Zuzaně Kňavové psala zprávu s prosbou o povolení k natáčení v prostorech jejího studia a konzultovala jsem s ní informace o mém výzkumu, upozornila mě, abych neprozradila tzv. know-how stylu učení v jejím studiu kvůli konkurenci. Nemohla jsem tudíž

nahlížet do manuálů a jiných dokumentů ani je natáčet. Při stříhání následného etnografického filmu jsem si taktéž dávala pozor na to, aby zde nebyla zachycena celá osnova jedné výukové hodiny.

Před zahájením etnografického filmování jsem se musela ujistit, že všechny kurzistky souhlasí s natáčením, především kvůli jejich intimitě. V hodinách jsou odhaleny části těla, se kterými nejsou některé kurzistky spokojené. Během natáčení mě jedna kurzistka poprosila, abych ji nenatáčela zezadu, ale spíše zepředu. Tudíž jsem musela s citem přistupovat k tomu, co budu a co nebudu natáčet.

Do studia dochází i děti školního věku, které jsem do výzkumu nezařadila vůbec, kvůli tématu citlivosti zobrazování dětského těla. Primárním důvodem byl věk a důraz na jiné aspekty výzkumu. Všechny mé informantky jsou plnoleté (starší 18 let). Zároveň zde vidím problém v sexualizování pole dance a stereotypních představách, které se s ním pojí. To byl také důvod, proč moje snaha o citlivý přístup nejen k filmové práci s informantkami, ale i s celým materiálem, byl opravdu důležitý. Všechny aktérky měly možnost se na film podívat ještě před jeho uveřejněním a měly tak možnost ovlivnit jak jeho finální podobu, tak svůj vlastní obraz v něm.

1.9 Reflexe výzkumu

Moje vlastní zkušenost s pole dance začala na začátku roku 2020. V té době jsem se chtěla začít věnovat nějakému sportu. Pole dance dělala moje kamarádka, takže jsem věděla, co to obnáší. Když studio Intimate nabízelo nové začátečnické kurzy, odhodlala jsem se a přihlásila se. Zpočátku jsem hledala nějakou kamarádku, která by na pole dance chodila se mnou. V té době jsem se poprvé osobně setkala s tím, že na pole dance někdo nenahlíží jako na sport a slýchala jsem poznámky typu „vždyť je to tanec pro prostitutky“ apod. V dětství jsem vyzkoušela více sportů, ale žádný mě neoslovil tolik jako pole dance. Chtěla jsem najít něco individuálního, protože mě příliš nebavily kolektivní sporty. Neměla jsem totiž ráda soutěžení, předhánění se a rivalitu, která se k některým sportům pojila. Na pole dance se mi především líbí gymnastické zapojení těla a všech svalů. Je to sport, který je velmi náročný, ale zároveň je také nesmírně zábavný a rozmanitý. Když stojím ve studiu u tyče, soustředím se pouze sama na sebe, na svůj odraz v zrcadle a snažím se ze svého těla dostat maximum.

Snažila jsem se, aby moje zkušenost ovlivňovala výzkum co nejméně, i když mi bylo předem jasné, že to nebude možné na sto procent, jelikož je pole dance již neoddelitelnou součástí mého života. Do jisté míry jsem do této práce vložila i své postoje a myšlenky, ale

spíše v tom smyslu, že jsem se ztotožnila s většinou názorů mých informantek, které jsou v textu zmíněny. V některých případech svého pozorování jsem se přistihla, že více vnímám provedení jednotlivých prvků a pozorovala jsem, jestli tanečnice propínají špičky a mají správný úchop, než abych se soustředila na celkový prostor a interakci mezi nimi. Mnohdy jsem se nechala tolik unést atmosférou hodiny, že jsem téměř zapoměla, že vlastně dělám výzkum.

1.10 Audiovizuální část: etnografický film

Jak uvádí filmař a antropolog Tomáš Petráň: „Ve filmu je zobrazena realita, způsob konstruování této reality i představy a touhy, projekty imaginárního světa, vize, tedy sociální realita spolu se způsobem jejího utváření, se symbolickými strategiemi konkrétní společnosti“ (Petráň 2010: 92).

Součástí bakalářské práce je audiovizuální výstup, etnografický film s názvem *Prostě tančím na tyči (23 minut)*. Tento film mapuje každodennost pole dance prostředím pomocí rozhovorů se čtyřmi hlavními aktérkami (majitelka studia Zuzana, lektorka Eliška, kurzistky Ivana a Nikola) a je doplněn záběry z běžných tréninkových hodin, ve kterých je vidět interakce kurzistek (a lektorky), jejich emoce, práce s tělem, náročnost i estetická stránka tohoto sportu. Film přináší mikroetnografickou sondu do pardubického pole dance studia Intimate. Natáčení filmu probíhalo od 28. prosince 2021 do 14. února 2022 a střih filmu byl dokončen 21. března.

Bylo důležité především zdůraznit atributy sociální reality, proto jsem pro svůj etnografický film zvolila strategii kombinaci rozhovorů a observačního přístupu. Jak uvádí Bill Nichols, při observační metodě (která je založena na pozorování), filmař jednoduše sleduje, co se děje před kamerou bez zjevného zásahu. Pozorování je nutně omezeno na přítomný okamžik, filmaři zaznamenávají, co se děje před nimi. Tato metoda maskuje skutečnou přítomnost a utvářející vliv filmaře (Nichols 2001: 100-101). Observační metodu definuje jako přímé zapojení do každodenního života zkoumaných subjektů, kteří jsou pozorování nenápadnou kamerou (Nichols 2001: 34). S použitím tohoto přístupu bylo důležité vzhledem k intimní povaze tématu navázat před zahájením natáčení bližší kontakt s aktérkami filmu.

Jak zmiňuje Petráň: „Film, [...] je coby kulturní artefakt implicitně zahrnut do materiálu sociální a kulturní antropologie“ (Petráň 2011: 37).

Heider nechce vymezovat etnografický film pomocí jedné definice. Zmiňuje však několik atributů, které by měl splňovat. Etnografie je podle něj způsob, jak provést podrobný popis a analýzu lidského chování na základě dlouhodobého studia na jednom místě. Další podstatný rys podle něj spočívá v tom, že dává do souvislosti specifické pozorované chování s kulturními normami. Třetím principem je holismus, z něhož vychází zobrazování celých těl, celých lidí, celých interakcí a celých činů. Holistický přístup podle něho dělá etnografické filmy etnografickými. A v neposlední řadě by měl být cíl etnografického filmu zobrazit pravdu (Heider 1976: 5-6).

Natáčení pro mě bylo příjemnou zkušeností. Jsem vděčná, že tanečnicím nevadil filmovací proces i přes intimní atmosféru ve studiu, kterou jsem kamerou (i svou přítomností) mohla narušovat. Film je komplementem mé bakalářské práce, je v něm zachycena větší část rozhovoru především s majitelkou studia, jejíž vyprávění bylo velmi zajímavé a komplexní. Kromě rozhovoru se Zuzanou je ve filmu také rozhovor s lektorkou Eliškou a s dvěma tanečnicemi Nikolou a Ivanou. Film zachycuje běžné hodiny pole dance a interakce mezi aktérkami během těchto hodin. Snažila jsem se přiblížit, jak hodiny pole dance vypadají ze sociálního, kulturního a sportovního hlediska. Detailnější aspekty, které film neodkryl, jsou doplněny v následujícím textu. Během natáčení jsem se snažila s aktérkami konzultovat vizuální materiál, abych předešla ve finální fázi dokončování filmu jakýmkoliv neshodám.

2. Teoreticko-výzkumná část

2.1 Historický vývoj a vymezení pole dance

Samantha Holland je spisovatelka na volné noze a nezávislá výzkumnice, zaměřuje se především na gender, subkultury, méně známé volnočasové aktivity (konkrétně pole dance) a feministickou etnografií. V roce 2010 vydala knihu *Pole Dancing, Empowerment and Embodiment*, ve které jsem našla spoustu inspirativních a důležitých informací. Popisuje v ní vlastní zkušenost z pole dance hodin, do kterých se kvůli výzkumu přihlásila. Provedla empirický výzkum, dvě případové studie a 37 rozhovorů v rámci Velké Británie, Sydney a New Yorku. Nezáleželo jí ale primárně na její zkušenosti, nýbrž jejím cílem bylo nechat mluvit ženy samy za sebe, právě ony totiž podle ní mohou nejpřesněji popsat prožívanou zkušenost. Jejím cílem bylo především porozumět a popsat fenomén pole dance z emické perspektivy. Chtěla poskytnout aktuální, mezinárodní, multidisciplinární empirický popis konkrétního druhu volnočasové aktivity a toho, jak zapadá do širších diskurzů o těle, pohlaví, věku a kondici (Holland 2010).

Holland hned v úvodu knihy definuje pole dance tanečnici jako atletku na hrazdě, která má akrobatický a technický projev, který je podložen hodinami cvičení a vyžaduje disciplínu, sílu, flexibilitu a značnou dovednost. Atletka má sílu v horní a střední části těla, ovládá svou rovnováhu a provádí flexibilní pohyby, díky kterým dokáže udělat i provaz ve vzduchu. Provádí prvky hlavou dolů a za doprovodu hudby. Jen místo horizontální hrazdy používá vertikální (Holland 2010: 1).

Novodobý Pole fitness je kombinací akrobacie, tance, pohybu, techniky, síly a rovnováhy. Tak ho definuje International Pole Fitness Association, organizace, která byla založena v roce 2007 a byla první zastřešující organizací pro mezinárodní mistrovství v Pole fitness. Pole fitness je jeden z nejrychleji se rozšiřujících sportů na světě a je na něho pohlíženo jako na extrémní sport. Soutěžící jsou děleni do několika kategorií. Od dětí, žen, mužů až po tzv. ‚masters‘ (čili lidi nad 40 let) a lidé s handicapem (IPDFA 2020).

Cambridge Dictionary uvádí dvě různé vysvětlení pojmu ‚pole dancing‘. První definice vysvětluje ‚pole dancing‘ jako sexuálně vzrušující taneční aktivitu kolem vertikální tyče, u které je nošeno velmi málo oblečení, a je obvykle prováděna v baru nebo klubu a druhá definice říká, že ‚pole dancing‘ je taneční aktivita kolem vertikální tyče za účelem cvičení“ (Cambridge Dictionary 2022).

Vzniku novodobého moderního pole dance předcházelo několik tanečních stylů z různých zemí a kultur po celém světě, které tento tanec ovlivnily. Některé tance (či kondiční cvičení) působily na vývoj pole dance pouze z menší části a některé z větší, všechny však stojí za zmínku. Nelze jednoznačně vymezit, kdy a kde se pole dance zrodil. Hall uvádí, že pole dance ovlivnil například Maypole dance, Mallakhamb, Chinese pole a Hoochie Coochie (Hall 2021), Holland ještě navíc uvádí vliv burlesky.

Maypole dance se uvádí jako jeden z možných vlivných tanců. Je to lidový tanec kolem vysoké tyče, která je zdobena květinami a stuhami. Tyto stuhy ženy zaplétají do složitých vzorů. Podobné tance jsou převzaty ze starověku, kdy se tančilo kolem stromů v období jara za cílem vyjádřit ženskou plodnost. Maypole dance vznikl v Anglii a rozšířil se do několika dalších oblastí – Skandinávie, Evropy (Španělska) nebo Latinské Ameriky. Podobné tance se stuhami se tančily i v předkolumbovské Latinské Americe a byly později zařazeny do hispánských rituálních tanců (Britannica 2007).

Podle Hall je Mallakhamb¹ další fenomén, který lze spojovat s kořeny pole dance. Stejně jako Maypole dance má kořeny ve starověku, konkrétně ve starověké Indii. Liší se ovšem v tom, že se považuje za kondiční cvičení (které se provádí na dřevěné tyči, či spíše kůlu), nikoliv tanec, i přesto, že svou uměleckou vizualitou tanec může připomínat. Mallakhamb je spojení jógy, gymnastiky a trénování zápasu, ovšem není zde žádný protivník, pouze tyč. Umění Mallakhamb je genderově rozděleno, pro mužské pohlaví je určeno cvičení na dřevěné vertikální tyči, která je připevněna k zemi a pro ženské pohlaví je určené cvičení na laně, které visí z výšky. V roce 1981 se formovala první zastřešující instituce Mallakhamb Federation of India (MFI) a odstartovala vlnu národních soutěží v této sportovní disciplíně ještě tentýž rok. Příprava na soutěže je tvrdá a bolestivá a začíná již v dětském věku, je často doprovázena zraněními, jako jsou třeba zlomeniny nohy (Saipriya 2021).

Dalším spojovaným sportem s vývojem pole dance je Chinese pole, který je spjat především s vystoupeními světoznámého cirkusu Cirque du Soleil. Kořeny Chinese pole sportu sahají do 12. století (Hall 2021). Na oficiálních webových stránkách zábavní společnosti Cirque de Soleil se uvádí, že společnost započala své působení v Kanadě a následně si získala diváky po celém světě. Náplní vystoupení je především vizuální zážitek, ale prokládá ho i hudba a zpěv (Cirque du Soleil 2019). Vystoupení probíhá s vertikální tyčí,

¹ Název pochází ze slova *malla*, což znamená zápasník a *khamba*, což znamená tyč. Doslovně to tedy znamená zápasit s tyčí. Zápasníci, kteří trénují Mallakhamb ovšem postrádají oponenta (Saipriya 2021).

kteřá může být statická anebo zavěšena ze stropu bez statického upevnění k zemi. Tanečníci kombinují akrobatické, taneční, gymnastické a silové prvky. Je nutné, aby měli oblečení zakřývající celé tělo, nebo i několik vrstev, aby předešli popálení těla, které může tyč způsobit při neúspěšném provedení prvku. Chinese pole má různá provedení. Prvky provádí buď jednotlivci na jedné tyči nebo skupina účinkujících na dvou tyčích, vykonávají i přeskoky z jedné tyče na druhou (Hall 2021).

Hoochie Coochie, ve francouzštině nazýván ‚danse du ventre‘; nebo lépe známý jako břišní tanec, byl pro Spojené státy do roku 1893 téměř neznámý (Harper 2012). Později byl inspirací pro generaci nových tanečních stylů, například pro pole dance či burleskní tanečnice. Hoochie Coochie byl tanec, který doplňoval program cirkusů a byl prováděn výhradně ženami. Do amerických cirkusů se tento tanec dostal původně ze Středního východu. Nejprve byl tanec prováděn ve stanu, později však s využitím tyče vystupovaly tanečnice i v otevřeném prostřanství. Ženy na tyč šplhaly, točily se kolem ní a předváděly na ni triky, aby přilákaly širší obecenstvo. Vystupovaly bohatě ozdobeny různými šperky, na sobě měly krátké sukně a odhalené břicho, což bylo v tu dobu šokující. Ženy se v tehdejší společnosti oblékaly do korzetů a spodniček, a i proto bylo na tento tanec pohlíženo jako na provokativní a erotický (Hall 2021).

Holland dále uvádí i vliv burlesky (v ang. burlesque). Některé prvky, které nalézáme v pole dance, lze vidět i v burlesce. Burleska v 90. letech 20. století zažívala obrození a začala přitahovat akademickou pozornost stejně jako striptýzové tance. Podobně jako hodiny pole dance, i hodiny burlesky probíhají v mnoha městech. Rozdílné jsou v tom, že hodiny burlesky se zaměřují na to, jak třást a houpat celým tělem, jak si svléct rukavice, jak točit se slunečníkem a jak nosit bradavkové sřapce. Burleska má dlouhou historii, pochází z raného Viktoriánského období. Vystoupení se v té době předvádělo v hudebních sálech a byla nevázaná, komická, podmanivá a chytrá. Obrození burlesky používalo i nadále mnoho původních charakteristických znaků, jako například hudbu, tanec, vějíře, peřič apod. Změna nastala především v projevu vystoupení, které začaly být více ironické a s postfeministickým přístupem. Burleska stejně jako pole dance sdílí spoustu stejných problémů, například sexualizované zobrazování a objektivizace. Pole dance se od burlesky liší především v tom, že je více atletický. Burleska nevyžaduje stejnou úroveň atletiky, ale burleskní tanečnice může využívat při jejím vystoupení tyč. Tato vystoupení nesou název burly-pole. Pole dance nevyžaduje divadelní šaty nebo aby měly tanečnice divadelní osobnost (Holland 2010: 32-34).

Informantka Zuzana Kňavová říká o historii pole dance: „*Ta historie pole dance sahá až do Indie, kde je národní sport Mallakhamb, kde se cvičí na dřevěném kůlu, cvičí tam jen muži. Dělají silovou akrobacii a je to hodně náročný sport. Pak ještě tedy z toho cirkusového prostředí, což je možné, že tam jsou nějaké podobnosti. Ale to, že ty kořeny jsou primárně dle mého opravdu z těch striptýzových barů a klubů, to už jako by ty lidi nechtěli úplně slyšet. Ale to je vlastně ta pravda, to jsou ty kořeny. Já si umím představit, že banda nějakých striptérek, které před den neměly co dělat, tak si zkoušely různé akrobacie a pak se to samozřejmě dostalo mezi tu veřejnost.*“ (Zuzana)

2.2 Vznik studia Intimate

Zuzana od dětství ráda tančila. Vymýšlela různé choreografie a divadelně-taneční scénáře. Šest let tancovala v divadle a dělala sportovní gymnastiku. Její začátky v pole dance odstartovaly v roce 2010. „*Pole dance byl poměrně v plenkách tady v Čechách. Jedno studio bylo v Plzni, další v Brně, pár jich bylo v Praze. V menších městech nic nebylo. Já jsem tehdy bydlela na spolu sdíleném bytě a můj spolubydlicí říkal, ať se jdu na něco podívat a na internetu mi ukázal pole dance tanečnici. Já jsem do té doby tyč znala v podstatě jen ve spojení s go-go tanečnicem, nebo jsem ji měla spojenou se striptýzem. Vůbec jsem nevěděla, že něco takového existuje. Nadchlo mě to. Akrobacie, umělecká složka, nebyl to jenom sport, což bylo to, co se mi na tom nejvíce líbilo.*

Na to konto jsem si začala hledat, kam vyrazit za pole dance. Nejbližší studio bylo v Praze. Takže jsem začala dojíždět do Prahy, konkrétně do studia Firefly, které funguje dodnes. Tehdy jsem jezdila na klasické kurzy, dávala jsem si soukromé lekce a ještě k tomu jsem začala objíždět celou ČR, účastnila jsem se různých workshopů se zahraničními hosty.

Hvězdy pole dance byly hlavně Američanky a Australanky. Ve světě už byl pole dance celkem rozvinutý, už třeba 10 let to frčelo. Každý měsíc jsem v podstatě byla na nějakém workshopu, ať už to byla Oona Kivela, Cleo the Hurricane, Jennyne Butterfly, Nadia Sharif, Anastasia Skukhtorova a další. Tyto workshopy pro mě byly hodně stěžejní, všimla jsem si, jakou formou učí a jak předávají to své know-how. Po půl roce jsem začala přemýšlet, že tady v Pardubicích nic takového není a že bych mohla něco rozjet.

Domů jsem si tenkrát pořídila tyč, ty tyče měly šířku asi 5 cm, byly fakt tlusté, ale to v té době nikdo neřešil, prostě takové byly tyče. Rozpěrnou tyč jsem si dala do obývacího a začala jsem trénovat. Na internetu toho moc nebylo, Youtube ještě nefrčel, takže nejvíc věcí jsem brala z toho kurzu z pražského studia.

Okamžik, kdy jsem se rozhodla otevřít studio, byl opravdu silný, jen tak na něj nezapomenu. Neměla jsem žádnou klientelu, lidi o mně možná věděli z Facebooku, že dělám jakýsi pole dance sama doma v obýváku, viděli nějaké fotky, ale jinak netušili, co to vlastně je. Ten pole dance byl v té době dost kontroverzní a ta kontroverze v něm dodnes je. První věc, kterou jsem udělala, bylo, že jsem nakoupila osm tyčí. Až teprve potom jsem udělala reklamu na Facebooku. Tehdy ještě nebyly sponzorované reklamy, prostě jsem jen na mém profilu zveřejnila, že udělám první ukázkovou hodinu pole dance. Na tu hodinu se mi přihlásilo asi 50 lidí. Neučila jsem, měla jsem tam jen jednu tyč a něco jsem k tomu říkala. Ukázala jsem, co ten pole dance vlastně znamená.

Z těch 50 lidí se pak přihlásilo asi 42 a skutečně přišli na historicky první hodinu pole dance v Pardubicích. První kurzy jsem měla ve fitku, kde jsem každý den roztahovala ty tyče, což trvalo 2 hodiny. Strop nebyl moc vysoký, takže to nebyly tyče, které vidíme dnes, které mají skoro 4 metry. Tyhle měly tak 3 metry. Pokračovalo to dál, lidi se nabalovali a já se pak rozhodla, že je pro mě ten prostor malý, a přesunula jsem se do prostoru, ve kterém se nyní nacházíme.“

Zuzana si nemohla vytvořit akreditovaný kurz pole dance instruktora, protože v té době žádný takový nebyl. „Možná tak dva lidi tady u nás měli ten kurz ze zahraničí. Vše jsem tvořila na koleni a hodně jsem čerpala z těch pražských kurzů.“

Samotný název studia Intimate v sobě nese posláni majitelky Zuzany. „V průběhu času jsem si pokládala otázku, zda byl dobrý nápad dát název Intimate. Přeci jenom slovo intim, intimita může v lidech vyvolávat rozporuplné emoce. Pro mě to bylo slovo, které ke mně přišlo takhle (luskne prsty). Já jsem to slovo vůbec nehledala, prostě ke mně přišlo a říkala jsem, to je přesně ono. Já vlastně chci vytvořit intimní prostor pro ženy, ve kterém se budou cítit dobře, otevřeně, uvolněně. Bylo to po mě gró toho, proč jsem ty kurzy otvírala. Pole dance jako super, sport super, fyzická dobrý, krásná postava dobrý, ale na tom prvním místě je pro mě tohle. Aby se tady ženy cítily dobře.“ (Zuzana)

2.3 Kultura striptýzového tance

Holland uvádí konkrétněji začátek pole dance v 80. letech 20. století v kanadských striptýzových klubech, ale neopomíná také vliv Maypole dance, Mallakhamb, a Chinese pole (Holland 2010: 38).

Striptýzový tanec v baru bývá uváděn jako protiklad moderního pole dance a tanečnice se proti němu přímo vyhrazují anebo ho dokonce degradují. Tuto tendenci zdůraznila

tanečnice Syybila v rozhovoru pro Český rozhlas. „Jsem ráda, když se jde ven s něčím, o čem se dřív lidi nechtěli bavit. Problém je, že se mi pořád zdá, že řešíme tanec, ale už se tolik nemluví o sex worku. Pole dance by tady bez něj prostě nebyl a spousta lidí na to zapomíná. Teď je to cool věc – ale co jeho historie?“ (Heclová 2021).

Striptýzový tanec zkoumala americká etnoložka a antropoložka Judith Lynne Hanna. Pozorovala striptýzové tance již v roce 1956 ve Strip Clubu v Californii, o 35 let později v Bangkoku a poté provedla terénní výzkum napříč několika americkými státy, který začal roku 1995. Prováděla rozhovory s tanečnicemi, zákazníky, majiteli striptýzových klubů, zaměstnanci a také s právníky. Ve Spojených státech představovaly striptýzové kluby kulturní konflikty, byly odsuzované z feministického, morálního, ekonomického i náboženského hlediska a existovaly soudní spory, například kvůli umístění těchto klubů. U těchto soudních sporů byla Hanna zapojena, díky jejím výzkumům. Vládní kontrola klubů závisela na tom, zda se v nich prodával alkohol, ale i na tom, jak velký byl vyvíjen tlak od politicky aktivních místních jednotlivců a na několika dalších faktorech. Hanna ve výzkumech zkoumala tanec, pohyby, gesta, vnější vzhled tanečnic i prostor. Zkoumala názvosloví a jeho význam, a v neposlední řadě také zákazníky těchto erotických klubů. Hlavním zdrojem kulturních konfliktů byly obavy z vytvoření negativního sociálního prostředí a z feministického hlediska to byla patriarchální a kapitalistická nadvláda mužů, která držela tyto ženy v otroctví (Hanna 1998: 38-69).

Bourdieu říká: „Tím, že mužská nadvláda dělá z žen symbolické předměty, jejichž bytí (esse) je bytím-viděným (percipi), staví je do situace permanentní fyzické nejistoty, či spíše symbolické závislosti: žena existuje především skrze – a pro – pohled těch druhých, neboli jako přístupná, přitažlivá a disponibilní věc². Čeká se od ní, že bude ‚ženská‘, to jest usměvavá, sympatická, pozorná, poddaná, nevtíravá, zdrženlivá, případně neviditelná. Takzvaná ‚ženskost‘ přitom často není nic jiného než určité nadbíhání ať už skutečným nebo předpokládaným požadavkům mužů, jež má především posílit jejich ego. Dá se proto skoro říci, že závislost na druhých (a nejen na mužích) se stala pro ženy ustavujícím prvkem jejich bytí“ (Bourdieu 2000: 61). Právě závislost na mužích byla – a nadále je – jedna z výtek feministického hlediska, která mluví o nadvládě mužů ve striptýzové kultuře.

² Přeformátováno, původně v kurzívě.

Jak uvádí Ronald Weitzer, součástí striptýzu je tzv. sex work, který se také objevuje v pornografii a prostituci (Weitzer 2009: 216). Sex work je další téma, které by mohlo být více rozvedeno, nýbrž je mimo můj záběr zkoumání a nechci se mu v této práci věnovat.

Pole dance je často stále mylně spojován se striptýzem, což vyplývá i z rozhovorů s mými informantkami, které se sami distancují od těchto nálepek. Nechtějí být spojované se striptýzovou kulturou, přestože v ní má pole dance kořeny.

„Jsem strašně ráda, že moje okolí to nebere tak, že bych byla jako striptérka nebo se jenom kroutila kolem tyče, ale že vědí, že je to prostě náročnej sport a podporujou mě v tom.“ (Eliška)

„Reakce na to, že začínám s pole dance byly různé a očekávané. Většina lidí nevěděla, co ten pole dance znamená. Většinou se ptali, zda se jako krouším někde u tyče v baru. Radili mi, ať pole dance přenechám mladším a že už bych měla mít děti, a ne začínat s nějakou gymnastikou. Když jsem jim pak ukázala první fotku a video svého konání, tak přišly obdivné, pozitivní reakce a ptali se, zda jsem to vážně já, jestli opravdu visím hlavou dolů a zda to není photoshop nebo nějaká moje kamarádka.“ (Nikola)

„Když jsem začínala s pole dance, tak i já jsem jistě předsudky měla. Nedej bože, aby si někdo myslel, že jsem nějaká go-go tanečnice nebo nedej bože striptérka. Hrozně jsem se toho bála. Takže vždycky, když jsem s někým začala mluvit o tom, co dělám, nebo se mě někdo zeptal, tak první, co jsem říkala, bylo: Víš, já dělám takovou gymnastiku na tyči, to je taková akrobacie a je to hrozně těžký a děláme tak takový ty vlajky a tak. No, jenomže to byla půl pravdy, to nebyla celá pravda. Dnes už si myslím, že jsem pokročila na nějaké své uvědomění sebe sama a už to ani nevysvětluji. Prostě tančím na tyči. Samozřejmě když lidi chtějí vědět víc, tak jim řeknu, o co jde, co to obnáší, ale není to už pro mě důležitý, vysvětlovat lidem, že nejsem nějaká lehká děva.“ (Zuzana)

Objevují se prvky, které kvůli svému názvosloví pravděpodobně vycházejí ze striptýzové kultury. Takovým příkladem je třeba prvek s názvem hello boys, který lektorka Eliška kvůli tomuto pojmenování nemá ráda. Je to prvek, který spočívá v tom, že tanečnice provede prvek ze sedu na tyči, který dokončí rozštěpem nohou.

2.4 Tělo a tělesná krása

Tělo je v pole dance primárním prvkem. Slouží jako hlavní nástroj k provedení vyžadovaných prvků na tyči. Od těla je vyžadována síla, flexibilita, ale i ladnost. Tělo je při tanci na tyči namáhané, bývá pokryté modřinami, ale zároveň se pravidelnými tréninky zdokonaluje.

„Každá známá kultura nějak zachází s tělem, upravuje jej, disciplinuje a přikládá mu nejrůznější významy. Jakkoli je tělo kulturní univerzálie, každá kultura s ním zachází rozdílně a žádná z nich nenechává tělo netknuté“. [...] Antropologie těla „studuje tělo v širokém spektru souvislostí. [...] například se věnuje způsobům, jak kultura s tělem zachází, funkcím, které reprezentuje a plní a symbolům a hodnotám, které se tělu připisují“ (Soukup, Balcerová 2011: 31).

Tělem se z antropologické perspektivy zabývá mnoho autorů. „Tělo jako flexibilní objekt sociální reality se proměňuje a vyvíjí v souvislosti se vztahem jedince a společnosti. Jak uvádí Michel Foucault v *Dějínách sexuality*, tělo kultury nepředchází, je jí vždy již konstituováno a regulováno“ (Foucault 1999 in Soukup, Balcerová 2011: 34). Jako další příklad zájmu o tělo uvádí knihu *Smutné tropy*, kterou napsal Claude Lévi-Strauss. Ten zkoumal jihoamerické Kačueveje, kteří kladli důraz na zdobení těla, aby ho odlišili od přírody: „Člověk musel být omalovaný, aby byl člověkem, ten, kdo zůstával v přirozeném stavu, nelišil se nijak od přírody³“ (Lévi-Strauss 1955: 129 in Soukup, Balcerová 2011: 31-32). Sociolog Marcel Mauss v knize *Techniky těla* uvádí: „tělo je první a přirozený instrument člověka. Nebo přesněji řečeno: aniž mluvíme o instrumentu, tělo je přirozený technický objekt a zároveň technický prostředek člověka⁴“ (Mauss 1972: 96 in Soukup, Balcerová 2011: 31).

V českém prostředí probudil významný zájem o studium těla a tělesnosti v kulturně-antropologické rovině Martin Rychlík, zejména v dílech věnujícím se tetování a jiným aspektům zdobení těla: *Dějiny vlasů: účesy, vousy, chlupy a péče o ně* (2018); *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla* (2005). Kromě Rychlíka se v současnosti věnuje tělu také kolektiv autorů pod editorským vedením antropologa Martina Soukupa v knihách: *Tělo: číchat, česat, hmatat, propichovat, řezat* (2014); *Tělo 2.0: Hranice těla a podoby bolesti* (2018); *Tělo 2.1* (2020). O jiných sociálních aspektech těla v kontextu adopce píše Šanderová v knize *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém*.

³ Přeformátováno, původně v kurzívě.

⁴ Přeformátováno, původně v kurzívě.

V této knize se zabývá problematikou odlišného vzhledu, především jak vnímá společnost tělesnou jinakost dětí a jak velkou roli tato jinakost hraje při rozhodování se o adopci (Šanderová 2011).

Tělo a tělesnost dlouho dobu nebylo zájmem sociální a kulturní antropologie, protože bylo řazeno pouze do biologických věd. V dnešní době je tomu jinak, protože tělo již není vnímáno mimo kulturně, ale přikládá se mu mnoho významů a v každé kultuře se zkoumá jeho sociální konstruovanost (Šanderová 2011: 16).

S tvrzením Šanderové se shoduje i kniha *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, která říká: „[...] 19. století je [...] dobou bouřlivého rozvoje vědy a techniky – potlačit tělo již není dost dobře možné. Antropologie a evoluční teorie se významně podílely na změně chápání člověka v živé přírodě. Jeho tělo už není jen schránkou duše, je průsečíkem vlivu sociálního, psychologického, kulturního a náboženského“ (Lenderová, Hanulík, Tinková 2013: 16–17).

„Slovem ‚krásný‘ a dalšími, obdobnými výrazy – ‚působivý‘, ‚hezký‘, ‚ušlechtilý‘, ‚nádherný‘ či ‚skvělý‘ – většinou označujeme něco, co se nám líbí. Zdá se, že v tomto smyslu pro nás ‚krásný‘ znamená totéž co ‚dobrý‘. A skutečně, v různých historických epochách byly pojmy krása a dobro těsně spjaty“ (Eco 2005: 8)

Holland o ženském těle uvádí: Na ženské tělo je nahlíženo jako na nástroj, který má konstruovat feminitu a mnoho dalších ženských tělesně souvisejících praktik o kráse, mezi které patří cvičení (Holland 2010: 45).

V terénu jsem si několikrát všimla a poznamenala, že tanečnice často používají přídavná jména typu ‚krásné‘ nebo ‚pěkné‘. Při provedení prvků se soustředí na to, jak tělo v určité poloze na tyči vypadá. Některé prvky jsou hodnoceny jako ‚nepěkné‘, nevhodné k vyfotografování. Naopak prvky, které jsou hodnoceny tanečnicemi jako ‚krásné‘ či ‚pěkné‘, jsou zaznamenávány.

Při tréninku si tanečnice navzájem pomáhají, motivují se, podporují se potleskem a slovně hodnotí výkony ostatních žen či se navzájem obdivují. Za dobu mého působení v terénu jsem se nesetkala s jakoukoli rivalitou. Ve studiu vždy panovala přátelská atmosféra.

Tanečnice ve studiu jsou rozmanitých postav a různých věkových kategorií, v mém výzkumu je konkrétní věkové rozpětí 22-48 let. Z šatny, kde se tanečnice převlékají, lze slyšet smích, diskuse o každodenních záležitostech, ale v některých případech i komentování

nedostatků ohledně ženského těla. Stěžují si na to, jak vypadají jejich břicha, stehna, zadek a další části těla, přičemž se navzájem přesvědčují, že vypadají dobře: „Já mám to břicho hrozný.“ „Prosím tě, ty tak, však jsi hubená, podívej se na to moje břicho“, znělo z šatny, zatímco jsem si ve vedlejší místnosti připravovala kameru na natáčení.

Správné provedení prvků kontroluje nejen lektorka. Tanečnice sami sebe pozorují v zrcadlech, díky kterým mohou ještě zdokonalit jednotlivý prvek, který zrovna provádějí. Jejich odraz jim poskytuje lepší orientaci, zvláště když jsou hlavou dolů. V zrcadle kontrolují koordinaci svého pohybu, sledují, jak jejich tělo při určitém prvku vypadá, dávají důraz na estetický výraz těla. Dále si pozici těla v prvku zachycují pomocí fotografií a videí.

Anička díky pole dance začala svoje tělo vnímat více žensky. „*Přijde mi že ne jenom díky pole dance, ale z velké části díky pole dance jsem ze sebe konečně udělala holku. Já jsem totiž dřív byla strašněj kluk. Vždycky jsem jenom kamarádila s klukama, chodila jsem jenom v oblečení, které vypadalo spíš jako klučičí než holčičí, mluvila jsem sprostě a o klučičích věcech. A měla jsem problém na té střední se rozhodnout, zda chci být v tý klučičí skupině, anebo se zařadit mezi ty holky, který vypadají pěkně, mají hezký vlasy, řasenku, pěkný oblečení a jdou si na kafičko. A tím, že jsem začala chodit na ten pole dance, tak nějak jsem tam začala jinak vnímat to svoje tělo. A viděla jsem všechny ty polonahý ženský, tak mi to fakt pomohlo najít v sobě tu ženskou stránku*“.

Kateřina mívala problémy s vnímáním svého těla, trápila ji její postava. Svěřila se, že pole dance ji pomohl vnímat své tělo více pozitivně. „*Chodila jsem cvičit vždy na tyč vzadu ke stěně, protože jsem se styděla a nechtěla jsem, aby na mě holky koukaly. Potom jsme ale s holkami často vtipkovaly o svých postavách a já jsem i na pohled viděla, že každá druhá má celulitidu, nebo že se sebou není spokojená. Bylo to něco jiného, než jakou jsem měla představu. Na sociálních sítích jsou ženy vysportované, není vidět, že by měly celulitidu, jsou téměř dokonalé. Tady ve studiu ty vady na těle nešly schovat a mně to otevřelo oči, že to je vlastně normální. Žádná žena není bez chyby. A to mi vlastně pomohlo, přestala jsem na sobě řešit každou blbost a nedokonalost. [...] Už mi nedělá problém jít v plavkách do bazénu, jak jsem si zvykla chodit na tréninky pouze ve sportovní podprsence a krátkých kraťasech.*“ Pole dance Kateřině pomohl jak po fyzické, tak po psychické stránce.

Ivana říká: „*Já jsem byla štíhlá celý život, ale teď jsem rozhodně hezky osvalená, fakt si myslím, že to rýsuje břicho, ruce, záda. Takže na pohled se to moje tělo zpevnilo a vypadá lépe než předtím. Takový předsudek je, že si lidé hodně myslí, že když chce někdo dělat pole*

dance, že musí mít krásnou figuru. Já jsem velice záhy zjistila, že tam chodí ženy různých velikostí, různých rozměrů. O tom to fakt vůbec není. I na soutěžích vidí člověk macatější dívku a ona je prostě úžasná. Není to o tom, jaké má tělo tvar, ale co z něho dokážete dostat.“

2.5 Pole dance jako sport

Velký sociologický slovník uvádí definici sportu: „(ze staroangl. disport = bavit se, roznášet, jehož základem je lat. disportare = rozptylovat se, bavit se) – jakákoliv pohybová aktivita, která má charakter hry (buď zápasu se sebou samým, nebo závodu s jinými) a realizuje se v rámci přesně stanovených pravidel a zásad fair play“ (Linhart, Čechák 2020).

Pokud bych měla tuto definici vztáhnout k pole dance, vidím zde jasnou spojitost s již zmíněným zápasem se sebou samým, při čemž zápasník je tanečnice, která ‚zápasí‘ se svou tyčí. Snaží se na ní udržet a nespadnout, nezranit se a provést požadovaný prvek v dokonalém provedení podle lektorky.

Jednou z významných sociologických teorií sportu je dílo Loice Wacquanta, *Body & Soul: Notebook of an Apprentice Boxer* z roku 2004, ve kterém píše o jeho výzkumu v komunitě boxerů v chicagském černošském ghettu, jehož se během tří let stal součástí. Wacquant byl jediným bílým členem této komunity a během výzkumu do ní zapadl a stal se jedním z nich. Pomocí karnální metody (která spočívá v dlouhodobé a intenzivní participaci, provází ji tzv. žitá zkušenost) popisuje zobrazení boxu jakožto umění v současném černém americkém ghettu a vychází z konceptu habitu Pierra Bourdieu (Wacquant 2004).

Holland uvádí, že pole dance je převážně učen a navštěvován ženami a z toho důvodu je na něj nahlíženo jinak. Pole dance je trivializován a sexualizován, dokonce i feministkami. Stereotyp ohledně pole dance hodin se týká toho, že kolem tyče se houpe a krouží boky tanečnice, která se chce cítit sexy. Pole dance bývá asociován s erotickým potěšením, fascinací těla, na které může být pohlíženo jako na vulgární a v neposlední řadě je stereotypizován jako tanec, který je primárně určen pro potěšení mužského publika (Holland 2010: 43-44).

Pokud ale přiblížíme opravdový smysl pole dance, je to hlavně fyzická aktivita, která dává ženám šanci naučit se vynikat fyzicky bez toho, aniž by se musely asociovat s maskulinním sportem a problémy, které se s tím pojí. Na druhou stranu ale Holland říká, že pole dance je pořád vnímán jako nepatřičný i z toho důvodu, že je stále prováděn ve striptýzových klubech (Holland 2010: 44).

Holland přirovnává sport nebo tělesnou výchovu ve škole k pohádce o princezně na hrášku. Sport nebo tělesnou výchovu vidí jako hrášek a jakákoliv participantka, která předtím neměla ráda cvičení a vyhýbala se mu, je princezna. Pole dance je poté hrášek, který princezna necítí a je podle Holland zajímavé zvažít, proč má pole dance takový úspěch a je atraktivní i pro ženy, které předtím necvičily (Holland 2010: 49).

Kateřina se zmiňuje: „*Pole dance je pro mě srdeční záležitost. Sport, se kterým nehodlám přestat, protože je to takový unikátní, nevidaný, pěkný, ženský. Našla jsem se v tom.*“

Všechny informantky mi potvrdily, že kvůli náročnosti a bolesti si z hodin často odnáší modřiny. Kateřina říká: „*Mívám modřiny na ruce, v podkolenních jamkách, mezi stehnama nebo i na bocích, tam to strašně bolí. Už jsem si na ně zvykla, přijde mi to jako součást pole dance, bez nich to podle mě nejde. Jednou jsme se i s holkama smály v šatně, že si musíme dávat bacha, až půjdeme ke gynekologovi, abychom zrovna neměly modřiny mezi stehnama. Jedny holčičce se takhle právě stalo, že si ten gynekolog myslel, že byla sexuálně obtěžována a chtěl to řešit. Já ty modřiny neskrývám, ještě se s nimi vždycky chlubím, aby ty lidi viděli, jak to bolí. Kolikrát si s holkama přes Facebook posíláme fotky, kdo má z tréninku větší modřinu. Kolikrát když jdu po týdnu na další trénink, tak tam ty modřiny pořád mám a nalískám si tam další. Ale na nějakých místech jako kdyby si to tělo zvyklo a už se ty modřiny nedělají tak často, je to zvláštní, jak to tělo funguje.*“

Anička říká: „*Já mám modřiny po každý hodině, jsem na ně dost náchylná. Celou vnitřní stranu stehen mám většinou modrou, takový pruhy, i na lýtkách, často i na bicáku. Záleží, co dělám za prvky. Nebo mám obouchaný boky, to brutálně bolí. Když je to fakt výživnej trénink a mám hodně modřin, tak mi i vadí si na sebe vzít kalhoty, protože jak to na sebe soukám, tak to hrozně bolí. Když mám nějakou extra modřinu, tak se někdo zeptá, zda mě přítel nemlátí nebo něco. Ale jsou na to u mě zvyklý, všichni, co mě znaj. A mně je to úplně jedno, klidně si vezmu kraťasy a je mi jedno, že mám celý modrý nohy, sice to úplně nevypadá hezky, ale to mě nezajímá.*“

Eliška říká: „*Při pole dance se mi stalo hodně úrazů. Spálila jsem si ruku a byl to úraz poměrně na dlouho, špatně se to hojilo. Pak klasika modřiny, jak jde člověk z hodiny bez modřiny, jako by tam nebyl*“, dodává se smíchem.

Ivana povídá: „*Myslím, že pole dance je neskutečná dřina. Čím jednodušeji to vypadá, tím větší dřina se za tím schovává. Člověk má modřiny, spálenou kůži. Vždycky přijdu domů a*

vysvětluji manželovi, že to není cucflek, že to je z tyče. Kolikrát jsem chodila domů a měla po sobě tolik modřin, že jsem vypadala jako týraná žena. Musela jsem vysvětlovat, že to není od mého manžela, ale z pole dance.“

2.6 Pole dance jako tanec

Jak již název této sportovně-taneční disciplíny napovídá, s pole dance se pojí i taneční část. Nejen, že se na tyči dělají silové gymnastické prvky, ale často se taky kolem tyče nebo na zemi kolem ní tančí, spojují se různé body a prvky v taneční sestavy na rytmickou hudbu.

Jak uvádí Kringelbach, antropologie tance je jedna ze subdisciplín antropologie a byla etablována v 60.–70. letech 20. století. Kringelbach říká, že studium tance se zabývalo několika autorů, například Marret, Radcliffe-Brown, Malinowski či Boas. Tito autoři často na tanec nahlíželi jako na komponent rituálu (Kringelbach, Skinner 2012: 4).

Hanna v knize *To Dance is Human* píše, že se jako pozorovatel, participant a terénní výzkumník zaměřila na taneční formy, od klasického divadelního baletu až po moderní tance v západní a Latinské Americe, dále také v Karibiku a v Africe. V těchto různých zemích zkoumala, zda mají rozdílné formy tance společné charakteristiky. Zajímala se o různé varianty fenoménu tance a jeho významu. Uvádí, že mnoho společností má několik odlišných slov pro tanec a některé pro něj nemají jednotný obecný název. Pomocí holistického přístupu Hanna zkoumala taneční pohyby a lidské tělo – jakožto hlavní nástroj tance – v pohybu. Analýzou pohybu lidského těla se zabývá tzv. kinesiologie. Hanna uvádí, že tanec může být definován jako lidské chování složené z účelového, záměrně rytmického a kulturně vzorovaných sekvencí neverbálních tělesných pohybů, přičemž tento pohyb má vlastní estetickou hodnotu. Jen ve spojení všech těchto faktorů se může jednat o tanec (Hanna 1979: 17–19).

Dosedlová zdůrazňuje historickou perspektivu, kterou lze studiem tance odkrývat. V knize *Terapie tancem* píše o tom, že tanec lidstvo provází již od pravěku, kdy se vztahoval k polním pracím, počasí a významným životním událostem. Ve starověku se objevovaly tance náboženské, pohřební, ale i tance pro zábavu, válečné tance a tance, které byly součástí divadla a rituálů. Ve středověku se prováděl dvorský tanec, tanec smrti, tarantismus a české lidové tance. V novověku pak Dosedlová hovoří o klasickém tanci, moderním výrazovém a mnohých postmoderních tanečních formách (Dosedlová 2012).

Tanec měl v některých společnostech významnou funkci, například u severozápadních indiánských kmenů se prováděl sluneční tanec, který podporoval integritu a identitu jejich

kmene. Například Čejeni⁶ věřili, že pomocí tanec doplňují energii samotnému vesmíru. Komančové zase chtěli pomocí tance dokázat, aby byl jejich bojovník nezranitelný (Dosedlová 2012: 24).

Holland uvádí, že pole dance, který má ve svém názvu tanec, je více přitažlivý pro ženy, které dříve necvičily, už jen z toho důvodu, že tanec má konotace s kreativitou a půvabem. Tanec může nabídnout více možností, jak pracovat s pocity opuštění či osvobození. Tanec, i přes jeho disciplinovanost a atletiku, je feminizovaný. Tudíž i ženy, které dříve nenáviděly cvičení, jsou nalákány na něco jiného. Je to cvičení, které nabízí zábavu anebo může být vnímáno jako aktivita, při které se příliš necvičí (Holland 2010: 50).

Informantka Ivana říká: „*Předtím jsem nedělala vůbec nic, tak mě samotnou překvapilo, že mě pole dance tolik zaujal.*“

Americký dokumentární film Holá sebeúcta (v ang. Strip Down, Rise Up), který natočila Michèle Ohayon, zobrazuje ženy, které se přihlásí na hodiny pole dance. Ve filmu se propojuje tato tělesná aktivita se skupinovou terapií. Ženy se snaží vstřebat svá traumata a pomocí tance získávají zpátky svoje sebevědomí. Učí se pozitivně nahlížet na svoje tělo a stát se znovu silnými ženami (Strip Down, Rise Up 2021).

Taneční studio nese název Intimate, což v překladu znamená intimní. Intimita je podle Velkého sociologického slovníku: „(z lat. intimus = nejvnitřnější, nejtajnější, nejdůvěrnější) – nejvyšší stupeň soukromí, atmosféra maximální sociální uzavřenosti a zároveň nejtěsnější, nejdůvěrnější sociální spojení“ (Mucha 2017).

Claire Vionnet k intimitě uvádí: Na jedné straně se intimita používá ke kvalifikaci kvality vztahu mezi dvěma osobami, které mají úzké spojení. V takovém případě říkáme mít s někým intimní vztah. Na druhé straně se intimita používá k označení „nejsoukromější sféry“ jednotlivce. Mluvíme například o narušení „soukromé sféry“. Moderní tance podle něj vrhají světla na nový způsob intimity. Podle Vionneta je taneční studio tichým prostorem vedoucím tanečnicka k sebevědomí a uvědomění si prostředí, nabízí vhodný prostor pro prožití vztahu, který má sám k sobě i k ostatním. Vionnet se zaměřuje na hlavní tři aspekty které spojují tanec a intimitu, což je smysl, pohyb a dotek (Vionnet 2021: 1).

Při hodinách pole dance, které probíhají v komorném prostředí, avšak ne v úplně tichém (jelikož se ze studia ozývají tanečnice, které něco bolí, a zní zde hudba a smích), se

⁶ Současná česká kulturní antropologie preferuje označení Šajeni.

intimita projevuje dost zásadně. Ženy mají odhalené z velké části své tělo, zkoumají navzájem jeho pohyby a probíhá zde i dotek mezi lektorkou a tanečnicemi, mnohdy i mezi tanečnicemi samotnými, které se navzájem jistí nebo si dopomáhají, když se zrovna lektorka věnuje někomu jinému. A jak říká Vionnet, učí se nejen vztah k ostatním, ale především vztah k sobě a vlastnímu tělu (Vionnet 2021).

2.7 Sport či tanec?

Ačkoliv jsem v mých výzkumných otázkách již apriori pole dance definovala jako sportovní disciplínu či umělecký tanec, pravda je někde mezi. Nedá se s přesností určit a zařadit, co přesně pole dance je. Každá informantka chápe pole dance jinak a znamená pro ni něco jiného.

Zuzana na otázku „Co pro tebe pole dance znamená?“ odpověděla: „*Obrovskou variabilitu. Variabilitu vyjádření toho, že se pole dance může pojmout silově jako fitness, můžete do toho vložit i nějaký art. Můžete s tyčí a se svým tělem utvořit nějaký příběh. Je to velké spektrum všeho, každý člověk si v tom může najít to svoje.*“ (Zuzana)

Nikola říká: „*Pole dance vnímám širokospektrálně, všeobecně. Nejraději mám pole sport, protože tam jsou silové, náročné prvky, flexibilní prvky, různé kombinace prvků, přechody. Taneční formu mám také ráda, je mi to sympatické, jen se s tím úplně nedokážu ztotožnit, protože nejsem ten typ, nejsem ladná. Nemohu říct, co je mi bližší, ale kdybych si měla vybrat mezi pole sport nebo pole art, vybrala bych si pole sport, protože to mě baví asi nejvíc.*“ (Nikola)

„*Je to koníček, sport, při kterém se něco dělá, nesedím jen doma na zadku a baví mě to. Kdyby mě to nebavilo, tak to samozřejmě nedělám. Na pole dance mě ale paradoxně nebaví ta taneční část, nejsem tanečnice a připadám si u toho jako hroznej robot. Myslím si, že kdybych se dokopala a šla na nějaký workshop, kde se vyloženě tancuje, tak že to bude prima, ale já jsem byla spíše vždycky do té silovější části, takže já na pole dance miluju, když můžu zapojit všechny svaly a můžu ukázat, jakou mám sílu.*“ (Eliška)

„*Baví mě na tom taková ta kombinace tance a pak předvádění těch prvků na tyči spojených, nějakou sestavu. Víc mě to teda baví na té tyči, je to dáno určitě i tím, že nejsem úplně tanečně nadaná, takže bych tam i ráda dala těch tanečních prvků víc, ale myslím si, že mi to není dáno. Asi to vnímám víc jako sport než jako tanec. Jsou i kategorie pole art a pole sport. V pole artu je více důrazu na ten tanec. Pro každý typ jsou speciální soutěže, takže si stačí vybrat. Za mě spíš teda ten pole sport.*“ (Ivana)

Anička říká: „*Já chápu pole dance jako taneční sport prostě. Nejde to říct jednoznačně. Ale prostě tanec obecně beru jako sport, i balet je sport. V hodinách se učíme statický prvky, točky, přechody, ale spíše ty jednotlivé prvky. To je spíš jako cvičení. Časem třeba, až budeme na té vyšší úrovni a budeme to více propojovat, tak to bude asi více připomínat tanec. Protože pak, když to spojiš a uděláš sestavu, tak už je to tanec. Ted' je to spíš cvičení.*“

„*Já vnímám pole dance jako sport. Líbí se mi, že mě z toho bolí svaly, že mám sílu. Ta taneční část je taky hezká, když to někdo umí (smích). Já jsem zkoušela jednou nějakou taneční sestavu a připadala jsem si hloupě. Nejde mi takový to kroucení se kolem tyče.*“
(Kateřina)

V soutěžních disciplínách se pole dance dělí na sportovní a uměleckou část. Při hodinách, na které dochází kurzistky, se tyto dvě části prolínají, záleží na lektorce i na požadavcích jednotlivých kurzistek. Ne každou kurzistku baví taneční část, a proto se chce soustředit spíše na sportovnější (silovější) část.

Studio Intimate rozděluje pole dance kurzy na několik typů: pole dance, contempole, pole fitness, strong and flexi a exotic. Klasické kurzy, na které tanečnice docházejí, nesou název pole dance. Contempole znamená propojení různých tanečních stylů, pole fitness je zaměřené na posílení celého těla, strong and flexi je zároveň posilování a protažení, slouží k získání větší mobility a exotic je zaměřen na tanec na podpatcích, je to styl, který je více taneční a sexy (Studio Intimate 2022).

Sport se pojí s fyzickou zdatností, tanec je spojován s estetickým projevem a výrazovým provedením. Pole dance je spojení obou těchto aspektů. Pole dance tudíž lze obecně vymezit jako sportovně-taneční disciplínu.

2.8 Kategorie pole dance

Pole dance je sport, který nabízí široké spektrum zaměření na různé aspekty. Zuzana uvádí následující rozdělení: „*Jsou různé druhy pole dance, různé způsoby, jak používáte tyč. Může to být vyloženě fitness pole dance, ve kterém se soutěží tady v Čechách. Pole sport je opravdu taková gymnastika na tyči. Hodnotí se tam provedení prvků, technika, floorwork⁷, je to takový celkový balíček. A také se hodnotí celkový dojem. A dalším druhem je třeba exotic, což je taková ta druhá stránka pole dance, kde ženy tancují vlastně na platformách/vysokých*

⁷ Práce na zemi, tanec na zemi.

podpatcích. Na tyči dělají i nějaké triky, je to samozřejmě těžší, protože ty boty jsou těžké, mají nějakou váhu. Tím je to těžší než klasický pole dance. Exotic je spíše na zemi, skrze floorwork, nebo ta tyč slouží jako opěrný bod, kolem kterého se tanečnice různě prolíná, tančí kolem ní, dělá různé točky a tak. Někteří lidé, kteří třeba nevědí, že tento typ pole dance existuje, tak když ho vidí, můžou si ho splést třeba s nějakou go-go tanečnicí. Se striptýzem asi úplně ne, protože přece jenom na tom exotice jsou tanečnice zahalené, mají bodyčka. V neposlední řadě také pole art, kde je důraz na uměleckou stránku.“ (Zuzana)

„V našem studiu nabízíme různé druhy hodin pole dance. Fitness hodiny jsou hlavně o posilování, především hlubokého stabilizačního systému. Posiluje se i s různými pomůckami. Pole dance je náročný sport. Když se nekompenzuje, tak to postupně je cítit na těle skrz bolest zad, kloubů apod. Pak třeba hodiny flexibility, kde zase trénujeme flexibilitu, třeba protáhování zad, nohou. To je taky potřeba, protože na tyči děláte různé splity (provazy), nebo tzv. zádolamy, takže je fajn na tom makat. Pak jsou hodiny contempole, což je vymyšlení choreografií, je to více taneční a divadelní. Můžete si hrát se scénou, emocemi, výrazem.“ (Zuzana)

At' už se jedná o jakoukoliv kategorii pole dance, vždy je zde ústřední prvek, který je primární, nejdůležitější a v popředí zájmu tanečnice: tyč. Kolem tyče se odehrává veškeré dění. Tanečnice se kolem ní točí, provádí na ni prvky, využívají ji k posilování i protahování, šplhají na ni a provádí různorodé prvky.

2.9 Pole dance soutěže

V České republice se pořádá několik soutěží pod oficiálními institucemi. Jednou z nich je například Czech Pole Championship. Tato soutěž se pořádá pravidelně a dává prostor i amatérům, pro něž má vypsanou kategorii. Pro každou kategorii pořadatelé předem uvádějí, jaké prvky jsou v sestavě povinné a na své webové stránky přikládají videa s podrobným vysvětlením, jak mají být provedeny. V soutěžním řádu je uvedeno, že soutěže se mohou zúčastnit děti od 6 let. Kategorie soutěžících jsou rozděleny na: děti (6–9 let), junioři (10–17 let), ženy amatérky (18–39 let), ženy profesionálky (18–39 let), ženy masters amatérky (40+), ženy masters profesionálky (40+). Dále kategorie muži (16+), doubles junior (10–17 let), doubles smíšená kategorie (Czech Pole Championship 2022).

Czech Pole Championship ve svém soutěžním řádu uvádí konkrétní kritéria hodnocení. Mezi ně patří technická náročnost, provedení a umělecký dojem. Ohledně soutěžního kostýmu jsou jasně daná pravidla. Musí být sportovního charakteru, oděv nesmí

být příliš volný, aby byly vidět linie těla. Při soutěži je zakázáno odhalovat intimní partie, což je trestáno diskvalifikací. Nesmí se tančit v erotickém prádle ani v kostýmu se sukní. Nesmí se odhalovat prsa či zbytečně velká část dekoltu. Je i přesně spočítáno, jak velkou část hýždí může kostým odhalovat, a to 75 %. Vlasy nesmí zakrývat obličej a ani se nesmí obličej dotýkat. Každá kategorie má určenou povinnou délku vystoupení (Czech Pole Championship 2022).

Další soutěže jsou například Pole Sport Contest, což je českolipská soutěž zaměřená na sportovní stránku pole dance. Pod záštitou Czech Pole Championship se pořádá i soutěž Pole Gym Cup, která je přípravnou soutěží na šampionát a nemá určené povinné prvky (Pole Sport Contest 2022, Pole Gym Cup 2022). Dále CPCH⁸ pořádá Czech Exotic Open, což je „soutěž artového charakteru v botách na vysoké platformě. [...] jsme rády, že můžeme šířit povědomí o tomto náročném sportu, tvořit prostředí pro soutěžící, motivovat je stále k lepším výkonům a posouvat tak pole dance v České republice až na světovou úroveň“ (Czech Pole Championship 2022). Mezi větší národní soutěže patří také Mistrovství ČR v Pole Art, které pořádá organizace ČESPAS, tato soutěž klade důraz na umělecké zaměření. Její finále probíhá v divadelním prostředí, v divadle ABC v Praze. Tato soutěž má dvě kola, a to semifinále, do kterého se postupuje na základě zaslaných videonahrávek připraveného vystoupení, a po něm následuje finále, což je živé vystoupení před porotou a diváky. V této soutěži se hodnotí umělecký dojem, technická náročnost a provedení (MČR v Pole Art 2020).

Pod vedením Czech Pole & Aerial Sports Federation (CPASF) se také pořádá Mistrovství světa v Pole Sport. „Pole sport a pole dance je dynamická sportovní disciplína, která se stále vyvíjí. Česká reprezentace patří mezi světovou špičku a pravidelně vozí cenné kovy z Mistrovství světa a Evropy“ (MČR v Pole Sport 2018).

Zuzana k soutěžím říká: „*U soutěží záleží na tom, jaké soutěže to jsou, zda pole sport nebo pole art. Tohle je manuál na pole sport a je tam několik kritérií. Na každé to kritérium máte porotce, kteří to sledují. Takže je to technická náročnost, provedení prvků, umělecký dojem. Další věci, za které porotci mohou strhnout body jsou například kostým (musí být dostatečně široký – jsou přesně dané míry, jak mají být široké kalhotky v rozkroku a jak mají být vysoké), kontroluje se i účes.*“ (Zuzana)

Z mých informantek se žádná neúčastní pole dance soutěží. Ivana a Nikola ale soutěže sledují a přemýšlí nad účastí. „*Co se soutěží týče, tak vím, že existuje i kategorie amatér, což*

⁸ Zkratka Czech Pole Championship.

by si myslím nemusel být až takový průser. Rozhodně je to další motivace, nějaký takový další gól, co mám před sebou, prostě se jen zúčastnit soutěže. Samozřejmě mi jde i o umístění, ale především o zkušenost a o takový další cíl mého pole dance.“ (Ivana)

Nikola říká: „Přemýšlela jsem nad soutěžemi, přemýšlela jsem nad nějakou exhibicí, protože tento sport k tomu láká. Koukám na různé zahraniční i české soutěže, líbí se mi to, zajímá mě to, čerpám z toho hlavně teoreticky. Někaké poznatky se snažím aplikovat do svých tréninků, převážně doma teda a můžu říct, že pokud to půjde tak, jak to jde teď, a budu na sobě pracovat tak, jako pracuju, tak bych třeba časem (za rok, za dva) nějakou amatérskou soutěž zkusila. Jenomže musím v podstatě zkombinovat různé části pole dance dohromady (tu sportovní, taneční i uměleckou), takže mě čeká ještě spousta práce na to, abych se odhodlala na nějakou soutěž jít. Ale rozhodně to nezavrhnuji, je to výzva a já jsem člověk, který má rád výzvy.“ (Nikola)

Zuzana v březnu roku 2022 spoluorganizovala soutěž Pole & Me, což je podle jejích slov „soutěž zaměřená na pole dance show. Ona má dodatek express yourself čili vyjádři sama sebe. Takže se tam mohou hlásit lidi, kteří mají nějaký nápad a chtějí ho realizovat. Jde o to, oslovit diváky a porotu. Není to klasická soutěž, jako třeba pole sport, kde se vlastně ti porotci dívají na to provedení, preciznost, tady je to spíš o té show, oslovení těch diváků, vlastně o tu scénu celkově.“ (Zuzana)

Informantky Annu a Kateřinu soutěže nelákají, nechystají se jich účastnit a ani je nijak nesledují. Pole dance berou především jako volnočasovou sportovní aktivitu.

2.10 Oblečení na pole dance

V hodinách pole dance se nosí specifické oblečení určené na pohyb na tyči. Základem je mít z větší části odhalené tělo, protože kůže na rozdíl od textilie drží na tyči mnohem lépe. Nosí se především sportovní podprsenky a krátké kraťasy, někdy i sportovní trička nebo tílka. Při provádění prvků je potřeba vytvořit stisk k tyči na částech těla jako jsou podkolenní jamky, vnitřní stehna, podpaží, boky aj., které musí být odhalené.

Oblečení využívané pro pole dance je možné kategorizovat z několika perspektiv. Nejen že oblečení má svou funkčnost, ale i estetickou perspektivu. Kategorie pole dance mají vliv na to, jaké oblečení je nošeno, podle toho, které prvky daná tanečnice provádí. Například kategorie exotic je specifická tím, že si tanečnice obouvají vysoké podpatky.

„Dívky nosí hodně krátké kraťásky, většinou cvičí jen v podprsence. Nejdůležitější je, aby se v tom kurzistka cítila co nejpohodlněji, aby ji nic neškrtilo. Já osobně mám radši kratší kraťásky, protože když je člověk na tyči, tak jediné za co drží, je kůže, takže když bych tam měla textil, tak to vůbec nedrží.“ (Eliška)

Samotné odhalení těla není výrazovým prostředkem, jako tomu je ve striptýzu. Odhalení různých částí těla slouží k udržení se na tyči. Při hodinách například některé ženy nosí kraťasy s vysokým pasem, které v případě nutnosti ohrnou tak, aby se jejich břicho dotýkalo tyče.

V zimních obdobích se tanečnice více oblékají především kvůli začátku hodiny, než dostatečně zahřejí své tělo. Eliška říká: *„Prvních patnáct minut hodiny se zahřívá tělo a tyč, aby holky držely. Pokud je studené tyč i tělo, tak to nedrží, nejde to.“* Některé nosí ponožky nebo podkolenky jednak kvůli chladnějšímu prostředí, jednak i kvůli modřinám na nártích a holeních, na které jsou některé tanečnice náchylnější. V neposlední řadě se také nosí tzv. „back warmery“, které zahřívají záda. Zahřívání tyče probíhá tak, že každá tanečnice dělá točky, pomocí kterých se tyč zahřeje. Až po zahřátí se od toček přejde ke statickým prvkům.

2.11 Prvky v pole dance

Zuzana popsala, jak vypadají začátky jejích kurzistek: *„Začíná se od jednotlivých toček, práce na zemi, chůze kolem tyče, otočíme se hlavou dolů až po 4-5 měsících. Jde to pomaličku, ze začátku tam jsou lehké statické prvky.“ (Zuzana)*

„Na provedení statických prvků nemusí mít člověk kdoví jakou sportovní historii. Mám ve studiu lektorky, které předtím pořádně nic nedělaly a teď jsou z nich úžasné lektorky, a dokonce třeba jezdí i na soutěže.“ (Zuzana)

Eliška říká, že každý prvek má svůj název. Většinou jsou tyto názvy v angličtině, občas se v hodině používají i české výrazy. *„Prvky v pole dance mají svůj název, ale do nějaké doby to nebylo úplně zkompletované a všude se tomu říkalo trochu jinak. Když jsem byla na workshopu v Praze, ty lektorky nám řekly, ať uděláme nějaký prvek a my jsme na sebe tak s kamarádkou koukaly a nevěděly jsme, co po nás chtějí. Tak nám to ukázaly a my aha, tak to je tohle – a řekly jsme úplně jiný název. A ony na nás koukaly a ptaly se, co to jako říkáme, že to je úplně nesmysl. Teď už se to srovnává, ty názvy jsou poměrně stejné, ale v každé skupině se tomu nějak říká. Třeba jo to je tenhle hnusák nebo tak. Takže když pak člověk tráví víc času s těma holkama, už řekne, ať si udělají toho hnusáka, jak ony tomu*

říkají, a ne ten správný název toho prvku, je to sranda“. K prvkům Eliška dodává: *„Prvků je strašně moc, nemůžu říct, že umím všechny“.*

Spinové prvky, které tanečnice v době mého výzkumu prováděly, nesly názvy např.: back hook spin, front hook spin, fireman spin, chair spin nebo carousel spin. U statických prvků jsem v terénu zachytila názvy: superman, padající bohyně, butterfly či scorpio, nebo hello boys.

Prvky se v hodinách provádějí většinou na statické tyči. Při provádění spinových prvků nebo toček, se tanečnice musí více rozpohybovat, aby se kolem tyče několikrát otočily. Na tyči se dá přepnout ze statického režimu na spinový režim, což znamená, že tyč již není statická, ale otáčí se a tanečnice musí kontrolovat svůj pohyb, aby se neroztočily až moc a měly svoje tělo pod kontrolou. Na soutěži jsem se setkala s tím, že soutěžícím porota odebírala body i za nesprávné provedení prvků na spinové tyči, například proto, že se nekontrolovatelně roztočili. Spinový režim tyče je těžší, protože na tělo působí odporová síla a tanečnice musí vyvinout větší sílu, aby se na ni udržela.

3. ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem přiblížila fenomén pole dance, který je stále některým lidem neznámý, přestože stoupá jeho oblíbenost. Soustředila jsem se na témata estetiky, práce s tělem, náročnosti, stereotypních představ, přiblížila jsem i jeho historické souvislosti a teoretický text jsem provázala s výňatky z rozhovorů, které jsem dělala s 6 informantkami.

V teoreticko-výzkumné části jsem postupně zodpověděla všechny své výzkumné otázky. Pro tanečnice má pole dance především volnočasovou funkci, chápou ho jako sportovně-taneční disciplínu, která je velmi komplexní. Díky této disciplíně informantky pocítily pozitivní změny nejen po fyzické, ale i po psychické stránce. Většina informantek se někdy setkala s nepochopením tohoto sportu nebo se stereotypními představami, že pole dance má stejný význam, jako striptýzový tanec u tyče.

Klíčové aspekty pro vnímání pole dance jako sportovní disciplíny jsou především jeho podobnosti s gymnastikou či akrobacií, celková náročnost tohoto sportu, která vyžaduje flexibilitu, sílu horní a střední části těla. Informantky se distancují od striptýzové kultury a v pole dance nevidí erotické prvky. Striptýzový tanec se od pole dance liší především tím, že je v něm odhalování těla výrazovým prostředkem, kdežto v pole dance je jen částečné odhalení těla, což je praktický aspekt, který tanečnicím pomáhá udržet se na tyči. Přílišné odhalování těla (konkrétně intimních partií, hýždí, nebo dekoltu) je v oficiálních soutěžích hodnoceno negativně a penalizováno. Sportovní a taneční (umělecká) část se promítá i v národních soutěžích pole dance, které se dělí podle těchto kritérií.

Pole dance vychází z několika kulturních tradic, o kterých mají tanečnice přehled. Zajímala jsem se, zda vychází spíše z maskulinního prostředí erotických klubů či indického Mallakhamb. Pole dance ale navazuje na obě tyto tradice, spíše ale více inklinuje k indické tradici.

Ve výzkumných otázkách jsem apriori odlišovala sportovní a taneční disciplínu pole dance, což byl špatný úsudek. Tyto dvě části se jak v soutěžích, tak i v kurzech prolínají a tvoří neoddělitelnou součást. Fyzická náročnost a zdatnost se pojí se sportovní částí, naopak tanec je estetickým projevem a výrazovým provedením. Tanečnice se kolem tyče pohybují ladně, chodí po špičkách a často visí hlavou dolů, přičemž mají na rukou a zádech viditelně vyrýsované svalstvo.

Doufám, že tato práce pomohla přiblížit fenomén pole dance a přispěla svými poznatky k lepšímu pochopení této sportovně-taneční disciplíny. Reflektováním osobních zkušeností tanečnic jsem se snažila poskytnout detailní vhled do problematiky stereotypních představ, které se s touto disciplínou pojí.

Seznam použité literatury

- Britannica, The Editors of Encyclopaedia 2007. Maypole dance. Available at: <https://www.britannica.com/art/Maypole-dance> [1. 11. 2021].
- Bourdieu, P. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.
- Cambridge Dictionary 2022. Meaning of pole dancing in English. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pole-dancing> [14. 1. 2022].
- Cirque du Soleil 2019. History. Available at: <https://www.cirquedusoleil.com/about-us/history> [1. 11. 2021].
- Czech Pole Championship 2022. O soutěži. Dostupné z: <https://www.czechpolechampionship.cz> [18. 3. 2022].
- Czech Pole Championship 2022. Soutěžní řád. Dostupné z: <https://www.czechpolechampionship.cz/storage/static/16/soutezni-rad-cpch-2022.pdf> [18. 3. 2022].
- Dosedlová, J. 2012. *Terapie tancem: Role tance v dějinách lidstva a v současné psychoterapii*. Praha: Grada.
- Eco, H. 2005. *Dějiny krásy*. Praha: Argo.
- Foucault, M. 1999. *Dějiny sexuality I. Vůle k vědě*. Praha: Hermann & synové.
- Hall, D. 2021. The Origin and History of Pole Dancing. Available at: <https://polepedia.com/origin-history-pole-dancing/> [1. 11. 2021].
- Hanna, J. L. 1998. Undressing the First Amendment and Corsetting the Striptease Dancer. *TDR* 42, no. 2: 38-69.
- Hanna, J. L. 1979. *To Dance is Human: A Theory of Nonverbal Communication*. Austin: University of Texas Press.
- Harper, M. 2012. Hoochie Coochie: The Lure of the Forbidden Belly Dance in Victorian America. Available at: <https://www.readex.com/blog/hoochie-coochie-lure-forbidden-belly-dance-victorian-america> [1. 2. 2022].

- Heclová, G. 2021. Pole dance je cool, ale sex work tabu? S tanečnicí Syybilou o tanci u tyče a destigmatizaci sexbyznysu. Dostupné z:
<https://wave.rozhlas.cz/pole-dance-je-cool-ale-sex-work-tabu-s-tanečnici-syybilou-o-tanci-u-tyče-a-8617837> [11. 2. 2021].
- Heider, K. G. 1976. *Ethnographic film*. Austin: University of Texas Press.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Heřmanský, M. 2019. Zúčastněné pozorování, in H. Novotná, O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová (eds.), *Metody výzkumu ve společenských vědách*, 353–389. Praha: FHS UK.
- Holland, S. 2010. *Pole Dancing, Empowerment and Embodiment*. London: Palgrave Macmillan.
- IPDFA 2020. About IPDFA. Available at:
<https://www.ipdfa.com/ipdfa/> [2. 2. 2022].
- Kringelbach, H. N., J. Skinner 2012. *Introduction: The Movement of Dancing Cultures*. Available at:
https://www.berghahnbooks.com/downloads/intros/NeveuKringelbachDancing_intro.pdf [18. 3. 2022].
- Lévi-Strauss, C. 1966. *Smutné tropy*. Praha: Odeon.
- Lenderová, M., V. Hanulík, D. Tinková (eds.) 2013. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Linhart, J., V. Čechák 2020. *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z:
<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sport> [19. 3. 2022].
- Mauss, M. 1972. *Soziologie und Anthropologie. Band II*. München: Carl Hanser Verlag.
- MČR v Pole Art 2020. O soutěži. Dostupné z:
<https://pole-art.cespas.cz/2020/o-soutezi> [18. 3. 2022].
- MČR v Pole Sport 2018. Dostupné z:
<http://www.polesport.cz> [18. 3. 2022].

- Mucha, I. 2017. *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Dostupné z:
<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Intimita> [19. 3. 2022].
- Nichols, B. 2001. *Introduction to Documentry*. Bloomington: Indiana University Press.
- Novotná, H. 2019. Kvalitativní strategie výzkumu, in H. Novotná, O. Špaček, M. Šťovičková Jantulová (eds.), *Metody výzkumu ve společenských vědách*, 257–288. Praha: FHS UK.
- Novotná, H., O. Špaček, M. Šťovičková Jantulová (eds.) 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.
- Saipriya, S. 2021. Wrestling the Pole: The Art of Mallakhamb Training. Available at:
<https://www.sahapedia.org/wrestling-pole-art-mallakhamb-training> [1. 11. 2021].
- Soukup, M. 2014. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum.
- Soukup, M. a kol. 2020. *Tělo 2.1*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Soukup, M. a kol. 2017. *Tělo 2.0: Hranice těla a podoby bolesti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Soukup, M. (ed.) 2014. *Tělo: čichat, česat, hmatat, propichovat, řezat*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Soukup, M., M. Balcerová 2011. Antropologie těla. *Anthropologia integra* 2, no. 1: 31–41.
- Studio Intimate 2022. Kurzy: aerial hoop a aerial silks. Dostupné z:
<https://www.poledance-intimate.cz/kurzy/> [1. 3. 2022].
- Strip Down, Rise Up* 2021. Michèle Ohayon, Netflix, 111 min.
- Šanderová, P. 2011. *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém*. Praha: SLON.
- Petráň, T. 2010. Antropologie... proč vizuální? *Cargo. Journal for Cultural and Social Anthropology* 8.1–2: 80–104.
- Petráň, T. 2011. *ECCE HOMO: esej o vizuální antropologii*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Pole Gym Cup 2022. Dostupné z:
<https://polegym.cz/polegym-cup/> [18. 3. 2022].
- Pole Sport Contest 2022. Dostupné z:
<https://www.polesportcontest.cz/> [18. 3. 2022].

- Rychlík, M. 2018. *Dějiny vlasů: účesy, vousy, chlupy a péče o ně*. Praha: Academia
- Rychlík, M. 2005. *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*. Praha: NLN.
- Vionnet, C. 2021. *In the Intimacy of the Dancing Body: an Anthropology in Feeling, Moving, Touching*. Available at:
<https://1url.cz/SKxWl> [18. 3. 2022].
- Wacquant, L. 2004. *Body & Soul: Notebooks of an apprentice boxer*. New York: Oxford University Press.
- Weitzer, R. 2009. Sociology of Sex Work. *Annual Review of Sociology* 35: 213–234.
- Zandlová, M. 2019. Rozhovor, in H. Novotná, O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová (eds.), *Metody výzkumu ve společenských vědách*, 315–352. Praha: FHS UK.